

РАЗВИТИЕ НА ИЗРАЗИТЕЛНОСТТА НА ДВИЖЕНИЯТА В МУЗИКАЛНО- РИТМИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ У ДЕЦАТА ОТ ПОДГОТВИТЕЛНАТА ГРУПА

Людмила Комисарова

Московски педагогически държавен университет

Резюме. Статията е посветена на изучаването на проблема за развитието на изразителността на движенията у шестгодишните деца в музикално-ритмическата дейност. В нея се разкриват актуалността на темата, обектът, предметът, хипотезата и задачите на изследването. Определени са педагогическите условия, необходими за решаването на поставените задачи. Описани са диагностичните технологии и резултатите от експерименталната работа по разкриване на равнището на развитие на музикално-ритмическите движения у децата от експерименталната група. Описана е методиката за формиране на изразителността на движенията в музикално-ритмическата дейност на шестгодишните деца. Показани са резултатите от експерименталната работа, доказващи нейната ефективност.

Keywords: development of expressive movements, musical-rhythmic activities preschoolers, figuratively expressive movement

Актуалност на изследването. Музикалното възпитание представлява синтез от различни видове дейност. На музиката в този процес принадлежи особена роля поради нейното огромно емоционално въздействие върху детето и неговия организъм. Емоциите са главният регулатор на поведението и формирането на личността.

Движението е едно от важните средства за музикално развитие на детето в системата на предучилищното образование. Използването на моторната дейност в една или друга форма присъства практически във всички най-известни системи за музикално възпитание – Е. Жак-Далькроз, К. Орф и др.

Положителната роля на движенията под музика отбелязват в своите работи такива известни педагози изследователи като Т. Бабаджан, Н. Ветлугина, А. Кенеман, Е. Конорова, Н. Метлов, С. Руднева, Н. Румер и др.

Най-тясна взаимовръзка между музиката и движенията се проследява в музикално-ритмичните движения на децата, доколкото те са основани на вза-

имовръзката между образното съдържание, изразителните възможности на музиката и разнообразните движения (физически, танцувални, музикално-игрови).

Ритмичните движения се използват като начин за активизация на музикалното възприятие и развитие на музикалната отзивчивост към музиката. В движенията се отразяват характерът, настроението на музикалното произведение, поради това качеството на ритмичните движения зависи от тяхната изразителност и тясната им взаимовръзка с музиката.

Проблемът за изразителността на детските музикално-ритмични движения се засяга в цяла редица педагогически изследвания – С. Букатина, Н. Ветлугина, Е. Горшкова, А. Кенеман, М. Палавандишвили и др.

Така например Н. Ветлугина отбелязва, че като предизвикваме у децата определени двигателни реакции по пътя на подбора на съответни музикални произведения, е възможно да повлияем върху качеството на техните движения. Движенията създават условия за по-пълно, осмислено възприемане на музикалното произведение, а музиката придава изразителен характер на движенията и съдейства за тяхната координация и произволност.

Изследователите М. Антропова, С. Беляева-Екземплярская, А. Бодальов, Л. Виготский и др. отбелязват, че изразителността на движенията включва както двигателната организация (външните движения), така и пластичната изразителност (преживяванията, вътрешните състояния, които се отнасят към психическата сфера).

Развитието на изразителността на движенията произтича в различни видове дейност: музикална – Н. Александрова, Е. Жак-Далькроз, Б. Теплов, Д. К. Кирнарская, К. Сишор, К. Орф, танцувална – Ю. Боров, Р. Захаров, Н. Рубинщейн), театрална – М. Бахтин, А. Савостянов, К. Станиславский, С. Ейзенщейн, художествена гимнастика – Е. Аверкович, А. Баян, Ю. Смирнов. Анализът на изследванията, касаещи въпроса за развитието на двигателните способности и качества на децата, свидетелства, че около 40% от децата от подготвителните групи имат ниско равнище на развитие на двигателните способности и качества на децата, което се отразява на изразителността на техните движения. Във връзка с това значим е въпросът за търсенето на пътища и разработването на нови начини и прийоми, осигуряващи развитието на двигателните способности на децата от подготвителните групи с цел повишаване на изразителността на движенията в специално организирана дейност.

Анализът на психолого-педагогическата литература и програмното осигуряване на музикалното възпитание на децата от предучилищна възраст свидетелстват за слабата изученост на компонентите и критериите за оценка на изразителността на движенията на децата от предучилищна възраст. Недостатъчно са разработени начините и прийоми за развитието на изразителността на движенията в специално организираната музикално-ритмична дейност на децата.

Решаването на тези въпроси е един от най-важните начини за повишаване на ефективността на педагогическата работа с децата от подготвителните групи в музикално-ритмичната дейност.

На основата на изложеното дотук беше определен и **проблемът на изследването**: какви са педагогическите условия за развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителната група (6 г.) в музикално-ритмичната дейност? Решението на този проблем е **цел** на изследването.

Обект на изследването: процесът на развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителните групи в музикално-ритмичната дейност.

Предмет на изследването: педагогическите условия за развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителната групи в музикално-ритмичната дейност.

Хипотеза на изследването: успешното развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителните групи в музикално-ритмичната дейност може да бъде осъществено при следващите педагогически условия:

- обучение на децата на занятия с цел натрупването на необходимия музикален и двигателен опит и овладяване на изпълнителски и творчески навици;
- прилагане на специално разработена методика, насочена към развитие на изразителността на движенията на децата от подготвителните групи в музикално-ритмичната дейност;
- подбор на музикален и художествен репертоар, съдействащ за развитието на изразителността на движенията на децата от подготвителната група в музикално-ритмичната дейност.

Задачи на изследването

1. Да се изучат теоретичните основи на развитието на изразителността на движенията на децата от подготвителните групи в музикално-ритмичната дейност.
2. Да се определят педагогическите условия за успешно развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителната група със средствата на музикално-ритмичната дейност.
3. Да се разработи методика, съдействаща на развитието на изразителността на движенията в музикално-ритмичната дейност и да се апробира в хода на опитно-експериментална работа.

Методологическа основа на изследването са основните психолого-педагогически изследвания, касаещи проблемите на развитието на музикалните способности на децата, в частност, усетът за ритъм – Ю. Борев, Р. Захаров, Л. Виготский, Е. Жак-Далькроз, А. Запорожец, Н. Рубинщайн, К. Сишор, Б. Теплов, и др.; особеностите на развитие на движенията на децата в условията на организацията на музикално-ритмичната дейност и възможностите за развитие на изразителността на детските движения – Н. Александрова, С. Букатина, Н. Ветлугина, Е. Горшкова, А. Кенеман, Д. Кирнарская, Е. Кононова, Н. Метлов, М. Палавандишвили и др.

Методи на изследване

1. Изучаване и анализ на литературата по проблема на изследването.
2. Педагогически експеримент, включващ констатиращ, формиращ и контролен етап.
3. Наблюдение над децата в процеса на опитно-експерименталната работа.
4. Количествен и качествен анализ на резултатите от опитно-експерименталната работа.

Теоретичното и практическото значение на изследването се състои в следното:

– проанализирани и обобщени са теоретичните положения на научните изследвания, които касаят възможностите за развитие у децата от подготвителните групи на изразителност на движенията в музикално-ритмичната дейност;

– определени са критериите за определяне на равнището на развитие на изразителността на ритмичните движения у децата от подготвителните групи;

– определени са оптималните педагогически условия за развитие на изразителността на музикално-ритмичните движения у децата от подготвителните групи;

– разработена е методика за развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителните групи в процеса на музикално-ритмичната дейност, която може да бъде използвана в работата в детската градина, което ще позволи да се повиши ефективността на музикалното възпитание на децата от предучилищна възраст.

Цели, задачи, резултати от опитно-експерименталната работа

Експерименталната работа се проведе в продължение на 6 месеца в едно от предучилищните образователни учреждения в Москва. В нея участваха 50 деца от подготвителната група: 25 деца от експериментална подгрупа и 25 деца от контролна подгрупа. Работата с децата се проведе в процеса на индивидуалните, подгрупови и фронтални занятия.

В хода на **констатиращия етап** беше проведена първична диагностика на равнището на развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителната група в музикално-ритмичната дейност.

С тази цел на децата от експерименталната и контролната подгрупа бяха предложени специални диагностични задания.

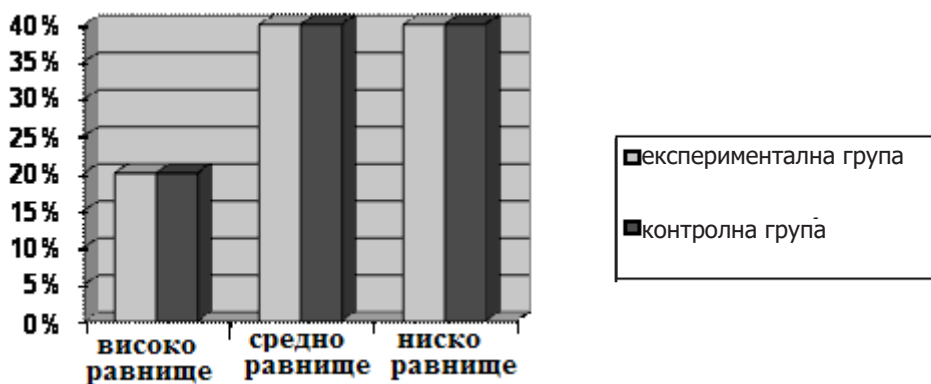
Равнището на развитие на изразителността на музикално-ритмичните движения у децата се диагностицираше в съответствие със следните критерии:

– способност за емоционално-образно възприемане на музиката;

– способност да се възприемат и различават най-ярките изразителни средства на музикалните произведения и адекватно да се отразяват в музикално-ритмичните движения;

– способност за самостоятелно използване на навиците за постигане на изразителност на движенията при предаване на музикалния образ (мимика, пластика, пантомимика).

Сравнителният анализ на резултатите от констатиращия етап в експерименталната и контролната подгрупа е представен във фигура 1.

Фигура 1

Анализът на резултатите от констатиращия етап показва, че у две деца от експерименталната и от контролната група се е проявило *високо равнище* на развите на изразителността на движенията. Тези деца изразяваха положително емоционалнооценъчно отношение към възприеманата музика. Те създаваха изразителни образи в своите импровизации, използваха оригинални пластически, мимически движения, адекватни на характера и настроението на музиката, на нейните изразни средства.

Средно равнище на изразителност на движенията беше зафиксирено при четири деца от експерименталната подгрупа и същия брой деца от контролната подгрупа. Тези деца притежаваха някакъв опит от възприемането на музиката, можеха да определят характера на музиката, не изпитваха затруднения в определянето на емоционално-образното съдържание на произведението, обаче се нуждаеха от стимул за създаване на емоционално изразителни образи.

Ниско равнище по показателите беше установено при четири деца от експерименталната подгрупа и четири – от контролната подгрупа. Тези деца възприемаха музикалните произведения недостатъчно емоционално, можеха да различават само отделни, ярко изразени особености на музиката, не проявяваха желание и интерес към възприеманото на творческите задачи, отличаваха се със създаването на шаблонни музикални образи.

По такъв начин, анализът на резултатите от констатиращия етап показва необходимостта от разработване на поетапна методика, насочена към форми-

ране на изразителността на движенията на децата от подготвителните групи в музикално-ритмичната дейност.

В условията на формиране на изразителността на движенията у децата от подготвителната група се прилагаха следните **методи на обучението**.

1. Метод за наподобяване на характера на звучене (Radaynova, 2000). Наподобяването на музиката съдейства за своеобразната постройка към озвучаване, намиране на „емоционалното съзвучие“ и е начин за извявяване и изразяване на смисъла на музикалната реч, за различаване на средствата на музикалната изразителност. Този метод предполага активизация на разнообразни творчески действия, насочени към осъзнаване на музикалния образ.

2. Моторно-двигателно наподобяване – моторика на ръцете, ритмопластика, образни движения. Този прием съдейства на увлечението, положителното емоционално-оценъчно отношение към музиката, развитието на творческата активност.

3. Методът на контрастното съпоставяне позволява децата да се заинтересоват, активизира проявите на емоционална отзивчивост, на въображението (Radaynova, 2000), контрастното съпоставяне на звученето на музиката дава възможност по-точно да се прояви и определи изразителността на емоционалното съдържание на сравняваните образи.

4. Словесният метод (обяснение на начините и прийомите за изпълнение на различни видове движения, беседа с децата, в процеса на която педагогът помага на всяко дете да осъзнае своите собствени емоции и чувства, предизвикани от възприемането на музиката).

5. Нагледно-слухов метод (внимателно прослушване на музиката) и най-прост анализ на нейните изразни особености с цел овладяване от децата на навиците за възприемане на музиката).

6. Практически метод (изразителен и точен показ на движенията от педагога).

7. Метод на творческите задания (Vetlugina, 1968).

Разработената от нас методика за развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителната група в музикално-ритмическата дейност включва три етапа: подготвителен, изследователско-творчески и заключителен.

Първи етап – подготвителен

Целта на първия етап е децата да бъдат заинтересовани и увлечени от музикалните движения; да се съдейства за развитието на музикалната отзивчивост и формирането на целенасоченото възприемане на музиката; да се усвоят навиците за изразително изпълнение на различни видове танцуващи и пантомимически движения; да се запознаят децата с прийомите на образното превъплъщаване на основата на специални пантомимически модели и игри.

На този етап специално внимание се отделя на развитието на изразителността на движенията като способност за активно отразяване на образа чрез движение чрез специално подбрани в определена последователност пантомимически етюди и игри, в хода на които децата се запознават с външните прояви на различни емоционални състояния, с комплексите от характерни изразителни движения, съпровождащи определени емоции и чувства.

Втори етап – изследователско-творчески

Целта е да се формират у децата умения за възприемане и различаване на най-ярките изразни средства на музикалните произведения и адекватно да ги отразяват в музикално-ритмични движения.

В процеса на работата децата се учеха на емоционално-пластично превъплътяване на образа в ролево взаимодействие. Всяка роля изискваше от изпълнителите определена пластическа и мимическа изразителност. Поради това основната задача се заключаваше в това децата въз основа на възприемането на музиката да показват движения и действия на персонажите с характерните за тях особености на пластиката. Основен метод е самостоятелното търсене от децата на средства за въплъщаване на замисъла.

Трети етап – заключителен

Целта на този етап беше развитието на способност у децата за самостоятелно и творческо използване на средства за образно-изразителни движения при предаване на музикалния образ. За най-успешна реализация на целта на дадения етап беше разработена серия от занятия по приказката на Братя Грим „Госпожа Виелица“.

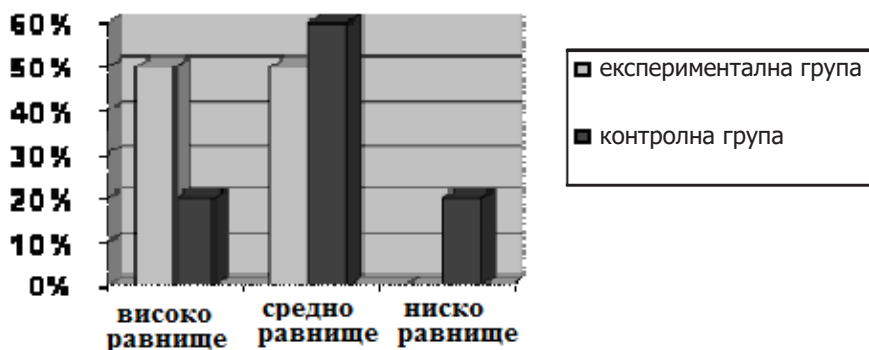
Придобитият по време на занятията музикален и пластически опит позволява на децата да използват творческите и изпълнителските навици в различни форми на своята самостоятелна дейност.

Сравнителният анализ на резултатите от констатиращия и контролния етап на изследването прояви положителното влияние на проведената експериментална работа и показва ефективността на разработената експериментална методика.

На **контролния етап** от опитно-експерименталната работа, цел на която беше установяване на ефективността на прилагането на експерименталната методика по развитието на изразителността на движенията у децата от подготвителната група в музикално-ритмичната дейност, беше проведена повторна диагностика на равнището на развитието на изразителността на движенията с помощта на същите диагностични задачи, които се използваша и на констатиращия етап.

Това позволи да се съпоставят резултатите, получени на този етап, в експерименталната и контролната подгрупа с резултатите от констатиращия етап. Сравнителният анализ на резултатите от констатиращия и контролния етап на

опитно-експерименталната работа показва ефективността на разработената експериментална методика. Резултатите са показани на фигура 2.

Фигура 2

В експерименталната подгрупа броят на децата с високо равнище на развитие на изразителността на движенията се е увеличил с 30% и съставлява повече от 50%, а в контролната – 20%. Средното равнище в експерименталната подгрупа също съставлява 50%, в контролната – 60%. Ниското равнище в експерименталната подгрупа отсъства, а в контролната съставлява 20%. По такъв начин получените резултати потвърдиха ефективността на разработената методика за формиране на изразителността на движенията у децата от подготвителната група в музикално-ритмическата дейност.

Така в хода на изследването бяха решени всички поставени задачи и беше потвърдена издигнатата хипотеза, което позволи да се направят следните **изводи**.

1. Изследването на проблема за развитие на изразителността на движенията на децата от подготвителната група показва неговата актуалност. Анализът на психолого-педагогическата литература потвърди необходимостта и възможността за развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителната група.

3. В хода на изследването бяха проявени и потвърдени следните педагогически условия за успешно развитие на изразителността на движенията в музикално-ритмическата дейност у децата от подготвителната група:

а) изучаване на теоретичните основи за разработване на методиката на развитие на изразителността на движенията в музикално-ритмическата дейност на децата;

б) разработване на специална методика за развитие на изразителността на движенията в музикално-ритмическата дейност на децата от подготвителната група;

в) подбор на високохудожествен и достъпен за децата музикален материал, отговарящ на задачите на експеримента.

3. В изследването беше потвърдена ефективността на разработената експериментална методика за развитие на изразителността на движенията у децата от подготвителната група.

4. Достоверността на получените в изследването резултати се потвърждава от количеството сравнително представени и анализирани данни от обследването на участващите в опитно-експерименталната работа деца на констатиращия и контролния етап.

5. Перспективата на изследването ние виждаме в по-нататъшното изучаване на възможностите за развитие на изразителността на движенията в музикално-ритмическата дейност на децата и от другите възрастови групи.

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. Букатина, С. И. Музыкально-ритмическая деятельность как средство формирования художественно-творческих способностей у детей старшего дошкольного возраста. Автореф. Дис. канд. пед. наук. – МГОПУ. Москва: 1998.
2. Выготский, Л. С. Воображение и творчество в дошкольном возрасте. Москва, 1967.
3. Горшкова, Е. В. Двигательно-пластическая выразительность и ее развитие в дошкольном детстве // Тезисы Всероссийского съезда психологов. – СПб., 2003. <http://www.childpsy.ru/lib/articles/id/10222.php>; http://www.fpo.ru/doshkol/gorsh_dvigat.html.
4. Мухина, С. Н. Способы развития выразительности движений у старших дошкольников в специально организованной деятельности. Автореф. дис. канд. пед. наук. Москва, 2009.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Elykonin, D. B. (2001). *Psichicheskoe razvitie v detskih vozrastah*. Moskva: Institut prakticheskoy psihologii [Эльконин, Д. Б. (2001). *Психическое развитие в детских возрастах*. Москва: Институт практической психологии].
- Holopova, V. N. (1993.). *Problemy muzaykalynogo ritma*. Moskva: Muzaika [Холопова, В. Н. (1993.). *Проблемы музыкального ритма*. Москва: Музыка].
- Jaques-Dalcroze, Em. (2006). *Ritm*. Moskva: Izdatelystvo „Klassika XXI“ [Жак-Далькроз, Эм. (2006). *Ритм*. Москва: Издательство „Классика XXI“].

- Kolodnitskiy, G. A. (2000). *Muzaykalynaye igray, ritmicheskie uprazhneniya i tantsy dlya detey*. Moskva: Izdat. „Prosveshtenie“ [Колодницкий, Г. А. (2000). *Музыкальные игры, ритмические упражнения и танцы для детей*. Москва: Издат. „Просвещение“].
- Metlov, N. A. (1985). *Muzayka – detyam*. Moskva: Izdat. „Prosveshtenie“ [Метлов, Н. А. (1985). *Музыка – детям*. Москва: Издат. „Просвещение“].
- Radaynova, O. P., Gruzdova, I. V. & Komisarova, L. N. (1999). *Praktikum po metodike muzaykalynogo vospitaniya doshkolnykov*. Moskva: Izdatelyskiy tsentr „Akademiya“ [Радынова, О. П., Груздова, И. В. & Комисарова, Л. Н. (1999). *Практикум по методике музыкального воспитания дошкольников*. Москва: Издательский центр „Академия“].
- Radaynova, O. P. (2000). *Muzaykalynaye shedevray*. Moskva: Gnom i D. [Радынова, О. П. (2000). *Музыкальные шедевры*. Москва: Гном и Д.].
- Rotter, T. (1989). *Muzaykalyno-ritmicheskoe vospitaniye i hudozhestvennaya gimnastika*. Moskva: Izdat. „Prosveshtenie“ [Роттер, Т. Т. (1989). *Музыкально-ритмическое воспитание и художественная гимнастика*. Москва: Издат. „Просвещение“].
- Rudneva, S. D., Fish, E. M. (1972). *Ritmika. Muzaykalynoe dvizhenie*. Moskva: Prosveshtenie [Руднева, С. Д., Фиш, Э. М. (1972). *Ритмика. Музыкальное движение*. Москва: Просвещение].
- Teplov, B. M. (2003). *Psihologiya muzaykalynayh sposobnostey*. Moskva: Izdat. „Nauka“ [Теплов, Б. М. (2003). *Психология музыкальных способностей*. Москва: Издат. „Наука“].
- Vetlugina, N. A. (1968). *Muzaykalynoe razvitiye rebyonka*. Moskva: Izdat. „Prosveshtenie“ [Ветлугина, Н. А. (1968). *Музыкальное развитие ребёнка*. Москва: Издат. „Просвещение“].
- Vygotsky, L. S. (2006). *Psihologiya razvitiya rebenka*. Moskva: Izdat. „Smaysl Eksmo“ [Выготский, Л. С. (2006). *Психология развития ребёнка*. Москва: Издат. „Смысл Эксмо“].

DEVELOPMENT OF EXPRESSIVE MOVEMENTS IN MUSICAL-RHYTHMIC ACTIVITIES OF CHILDREN IN PRESCHOOL AGE

Abstract. The article is devoted to the study of the problem, regarding the development of the expressive movements in 6 years of age children in music and rhythmic activities. It shows the relevance of the research's theme, which is also proven, the object, subject, hypothesis, research objectives. Pedagogical conditions

necessary to achieve the study objectives are identified. The diagnostic technique and results of experimental work in kindergarten in identifying levels of expressiveness of movement in children of pilot groups are provided. The progressive methods of expressiveness of movements in 6 years of age children are briefly described. The comparative results of ascertaining and monitoring stages of the experiment, proving its effectiveness are presented.

✉ **Dr. Lyudmila Komissarova**

Department of Esthetic Education of Preschool Children
Moscow State University of Education
Moscow, Russian Federation
E-mail: lnk46@mail.ru